

Prawne aspekty terapii u końca życia

Ze względu na brak ustawowej definicji pojęcia „uporczywej terapii”, na potrzeby niniejszych rozważań przyjęto, że za uporczywą terapię należy uznać terapię bezcelową z medycznego punktu widzenia, czyli taką gdzie stosuje się procedury medyczne w celu podtrzymywania funkcji życiowych nieuleczalnie chorego, które przedłuża jego umieranie, wiążąc się z nadmiernym cierpieniem lub naruszeniem godności pacjenta.

Prawa pacjenta

Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz. U. z 2022 r. poz. 1876 z późn. zm.):

Prawo do umierania w spokoju i godności

Zgodnie z art. 20 ust. 2 pacjent ma prawo do umierania w spokoju i godności. Natomiast prawo pacjenta rodzi obowiązek personelu medycznego do poszanowania intymności i godności umierającego (art. 22). Kodeks Etyki Lekarskiej również wskazuje, że lekarz powinien szanować godność osobistą, intymność i prywatność pacjenta, a także traktować go życzliwie i kulturalnie (art. 12).

Lekarz powinien dołożyć wszelkich starań, aby zapewnić choremu humanitarną opiekę terminalną i godne warunki umierania oraz powinien do końca łagodzić cierpienia chorych w stanach terminalnych i utrzymywać, w miarę możliwości, jakość kończącego się życia (art. 30).

Kodeks Etyki Pielęgniarek i Położnych również precyzuje obowiązki dotyczące prawa pacjenta do umierania w spokoju i godności. Mianowicie, zgodnie z art. 8 ust. 3 pielęgniarka/położna zapewnia pacjentowi prywatności, chroni jego godność osobistą i intymność, naruszając je tylko w stopniu niezbędnym dla prawidłowego postępowania terapeutycznego i wykonania świadczeń zdrowotnych.

Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego

Pacjent przebywający w szpitalu ma prawo do kontaktu osobistego, telefonicznego lub korespondencyjnego z innymi osobami (art. 33). Oczywiście jest, że przepisy nie ograniczają kręgu osób, z którymi pacjent może się kontaktować, a tym samym nie zacieśnia go do kręgu osób bliskich w znaczeniu ustawowym. (Dla przypomnienia: osoba bliska – małżonka, krewnego do drugiego stopnia lub powinowatego do drugiego stopnia w linii prostej, przedstawiciela ustawowego, osobę pozostającą we wspólnym pożyciu lub osobę wskazaną przez pacjenta).

Pacjent ma również prawo do odmowy kontaktu z wybranymi osobami – fakt odmowy kontaktu również powinien być odnotowany w dokumentacji medycznej pacjenta.

Warto wskazać, że zgodnie z art. 5 ustawy - kierownik podmiotu udzielającego pacjentowi świadczeń zdrowotnych może ograniczyć korzystanie przez pacjenta z prawa do kontaktu osobistego z innymi osobami w razie wystąpienia zagrożenia epidemicznego lub ze względu na bezpieczeństwo zdrowotne pacjentów, a także ze względu na możliwości organizacyjne szpitala.

Zgodnie z art. 21 ust. 1 UPP na życzenie pacjenta przy udzielaniu mu świadczeń zdrowotnych może być obecna osoba bliska, przy czym zgodnie z art. 4 pkt 2 UPP osobą bliską jest małżonek, rodzice, dziadkowie, dzieci, wnuki, rodzeństwo, a także powinowaci w linii prostej do drugiego stopnia (czyli np. teściowie, ale już nie rodzeństwo małżonka), osoba, z którą pacjent pozostaje we wspólnym pożyciu, a także każda osoba wskazana przez pacjenta jako bliska, czyli w praktyce każdy, kogo obecności przy wykonywaniu świadczenia zdrowotnego pacjent żąda. Osoby wykonujące zawód medyczny mogą odmówić obecności tej osoby podczas udzielania pacjentowi świadczenia zdrowotnego jedynie w razie ryzyka wystąpienia zagrożenia epidemicznego lub ze względu na bezpieczeństwo zdrowia pacjenta. Odmowę taką należy odnotować w dokumentacji medycznej (art. 21 ust. 2 UPP).

Prawo do leczenia bólu

Podmiot udzielający świadczeń zdrowotnych jest zobowiązany podejmować działania polegające na określeniu stopnia natężenia bólu, właściwym leczeniu bólu zgodnie ze standardami medycznymi oraz monitorowaniu skuteczności tego leczenia (art. 20a ust. 2 ustawy).

Jednoznacznie stwierdza to KEL w art. 30 zd. 2, głosząc, że lekarz powinien do końca łagodzić cierpienia pacjentów w stanach terminalnych i utrzymywać, w miarę możliwości, optymalną jakość kończącego się życia.

Wewnętrzna procedura określająca standardy postępowania z zakresu leczenia bólu to Procedura DL/32/2022 Leczeniu bólu w oddziałach zabiegowych i zachowawczych (zarządzenie 162/2022 Dyrektora Wojewódzkiego Szpitala Podkarpackiego im. Jana Pawła II w Krośnie).

Prawo do opieki duszpasterskiej

Pacjent przebywający w szpitalu ma prawo do opieki duszpasterskiej (art. 36), a w sytuacji pogorszenia się stanu zdrowia lub zagrożenia życia szpital jest zobowiązany umożliwić pacjentowi kontakt z duchownym jego wyznania (art. 37). Bezsprzeczny jest fakt, że pacjentowi nie można narzucać wszelkich kontaktów z duchownymi i należy szanować jego decyzję o odmowie realizacji tego prawa.

Natomiast warto odnotować w indywidualnej dokumentacji medycznej informacje uzyskane od pacjenta podczas wywiadu związane z jego potrzebami duchowymi lub w przypadku osób niezdolnych do komunikowania się, istotnym jest porozumiewanie się w tym zakresie z osobami bliskimi.

Prawo do informacji

Prawo do uzyskania przystępnej informacji o stanie zdrowia, rozpoznaniu, proponowanych oraz możliwych do zastosowania metodach diagnostycznych i leczniczych, dających się przewidzieć następstwach ich zastosowania albo skutkach zaniechania, wynikach leczenia oraz rokowaniu z definicji dotyczy jedynie pacjentów, którzy są w stanie taką informację zrozumieć. Reguła stanowi, że poza pacjentem i jego przedstawicielem ustawowym lekarz ma prawo udzielać informacji na temat pacjenta tylko osobom upoważnionym uprzednio przez pacjenta lub jego przedstawiciela ustawowego (art. 9 ust. 1–3 UPP i art. 31 ust. 1 i 2 UZL). Jednakże w przypadku pacjenta dorosłego i nieubezwłasnowolnionego, a więc nieposiadającego przedstawiciela ustawowego, lecz nieprzytomnego lub niezdolnego do zrozumienia w sposób właściwy znaczenia podawanych informacji, w tym pacjenta umierającego, lekarz udziela tej informacji nie tylko osobom, które pacjent uprzednio do tego upoważnił, ale także każdej jego osobie bliskiej (art. 31 ust. 6 UZL), tj. małżonkowi, rodzicom, dziadkom, dzieciom, wnukom, rodzeństwu, powinowatym w linii prostej do drugiego stopnia, osobie, z którą pacjent pozostaje we wspólnym pożyciu, a także każdej osobie wskazanej przez pacjenta.

Uprawnienie wszystkich tych osób do uzyskania pełnych informacji o stanie zdrowia pacjenta, rozpoznaniu, możliwościach leczenia, jego przewidywanych następstwach, wynikach i rokowaniu, jest identyczne i niedopuszczalne jest, aby jedni członkowie rodziny zakazywali lekarzowi udzielenia tych informacji innym członkom rodziny (np. żona wobec konkubiny czy jedno z rodziców wobec drugiego itp.). Lekarzowi nie wolno udzielać informacji dotyczących pacjenta nieprzytomnego czy niezdolnego do ich rozumienia jedynie osobom, które ów pacjent sam wcześniej wyłączył z dostępu do informacji.

Procedura Szpitalna: Standard DL/14/2019 Udzielania informacji o stanie zdrowia pacjentowi i osobom trzecim

Karolina Salamon